
Cancer i slakten – är det ärftligt

En mycket vanlig fråga och källa till oro hos patienter som insjuknat i cancer är: kan det vara ärftligt, har mina barn och syskon ökad risk att insjukna i cancer? Oron ökar ytterligare om andra nära släktingar har haft cancer. Att ha cancer i slakten betyder emellertid inte att sjukdomen är ärftlig. Cancer är mycket vanligt, och med ökande medellivslängd och den nutida medicinens förmåga att bota olika kroniska sjukdomar, eller åtminstone uppskjuta deras skadeverkningar, kommer allt fler personer att under sin livstid insjukna i cancer. Var tredje nulevande individ har haft eller kommer att insjukna i cancer och var fjärde kommer att dö av cancer, men man räknar med att endast ca 5 procent av all cancer är ärftlig. Före genteknologins tid slog man fast kliniska kriterier för när cancer ansågs ärftlig, bl.a. de så kallade Amsterdamkriterierna för ärftlig tjocktarmscancer (se H. Järvinens artikel). Modern teknik har gjort det möjligt att definiera den eller de genförändringar som i vissa fall ligger bakom sjukdomen. Nya ärftliga genförändringar kommer säkert inom en nära framtid att identifieras, men andelen ärftlig cancer kommer troligen inte att öka nämnvärt.

Det är rätt fruktbart att bedriva genetisk släktforskning i Finland. Vi har ett heltäckande befolkningsregister, noggrant uppgjorda och bevarade kyrkböcker osv. I vårt lilla land med liten ut- och inflyttning har vi ett flertal ärftliga sjukdomar som är typiska för vårt folk. När det gäller ärftlig cancer är det ändå oftast frågan om genetisk förändringar som är lika dem man ser i andra länder.

Vetenskapen om att en cancerpatient har en ärftlig form av cancer medför fördelar men också nackdelar och bekymmer. Då man kan identifiera bärare av gener som predisponerar för eller leder till cancer har man möjlighet att med intensifierad uppföljning och ibland förebyggande kirurgi förhindra utvecklingen av cancer eller åtminstone upptäcka sjukdomen i ett tidigt skede då bot står att erbjuda. De släktingar som inte bär genen kan å andra sidan befrias från oro för en ökad cancer-risk. Den tid utredningarna av genstatus kräver, är ofta tung, och för dem som visar sig vara genbä-

rare innebär vetenskapen år av oro och rädsla. Den psykiska bördan kan dessutom bli ytterst tung eftersom en del ärftliga cancerformer är förknippade med en ökad risk även för malignitet i andra organ än det egentliga målorganet. Ytterligare saknar vi effektiva enkla metoder för tidig upptäckt av ett stort antal cancerformer.

Då man beaktar ovanstående är det lätt att förstå vilken betydelse tillgänglig och sakkunnig rådgivning har. Inga genetiska utredningar får göras utan att de åtföljs av noggrann information till alla som skall testas och av stöd och råd till alla som visar sig vara genbärare. Som av Kristiina Aittomäkis artikel framgår har vi i Finland en välorganiserad rådgivning på universitetscentralsjukhusens polikliniker, på Folkhälsan och på befolkningsförbundet Väestöliitto. Dessutom erbjuder Cancerorganisationerna information per telefon och styr vid behov patienterna till de ovan nämnda enheterna.

Trots att endast en liten del av all cancer är ärftlig, ger den nya genteknologin möjligheter att entydigt hos vissa individer påvisa en konkret ökad risk för cancer. Dessa genbärare är oftast mycket motiverade att delta i uppföljningsprogram, med vilka man kan påverka sjukdomens normala förlopp. På detta område har man inom cancerbekämpningen hos en begränsad grupp nått betydligt större framgångar än hittills med informationskampanjerna mot rökning. De flesta inser att rökning innebär ökad cancer-risk, men hos den enskilda individen kan man inte lika entydigt beskriva och påvisa risken som i fråga om en påvisbar genetisk risk.

Ett flertal finländska forskargrupper har uppnått internationella framgångar inom forskningen av genetisk cancer. Här bör särskilt nämnas de insatser Sällskapets hedersmedlem, professor Albert de la Chapelle och hans arbetsgrupp har gjort. I detta nummer av Handlingarna behandlas några cancerformer som är väl undersökta och där finländska forskare har spelat en mycket framstående roll.

CAJ HAGLUND